

FEM ÅR *med*
TRE NYA UNIVERSITET

Högskoleverkets rapportserie 2005:2 R

 HÖGSKOLEVERKET
National Agency for Higher Education

FEM ÅR *med*
TRE NYA UNIVERSITET

Högskoleverket • Luntmakargatan 13 • Box 7851, 103 99 Stockholm
tfn 08-563 085 00 • fax 08-563 085 50 • e-post hsv@hsv.se • www.hsv.se

Fem år med tre nya universitet

Utgiven av Högskoleverket 2005

Högskoleverkets rapportserie 2005:2 R

ISSN 1400-948X

Innehåll: Högskoleverket, avdelningen för statistik och analys, **Stig Forneng** och **Marie Kahlroth**

Formgivning: Högskoleverkets informationsavdelning

Tryck: Högskoleverkets vaktmästeri, Stockholm, mars 2005

Tryckt på miljömärkt papper

Innehåll

Sammanfattning	5
Inledning	7
Kort bakgrund	9
Utgångsläget	11
Finansieringen av verksamheten	13
Resurser i form av lärare och forskare	15
Utvecklingen fram till och med 2003	17
Forskarutbildningen	17
Personalen och lärarkvalifikationerna	20
Intäktsutvecklingen	22
Det ekonomiska resultatet 1999–2003	29
Utvecklingen av grundutbildningen	30
Vad visar statistiken?	33
Tabeller	35

Sammanfattning

De tre nya universitet som bildades 1999 har nu funnits i sex år. I den här rapporten följer vi deras utveckling i den löpande statistiken – framför allt under de första fem åren.

När regeringen 1998 fattade beslutet om universitetsstatus för högskolorna i Karlstad, Växjö och Örebro var de tre lärosätena bland de största utanför universitetsgruppen. Sedan dess har verksamheten utvecklats både i volym och i kvalitet.

I pengar räknat har verksamheten ökat med drygt femtio procent vid Växjö universitet, och med mellan 35 och 40 procent för Karlstads och Örebro universitet. Det är en stor volymökning jämfört med de stora universiteten, men mindre än för en del av de mindre lärosätena.

Att bli universitet handlar framför allt om att få rätt att bedriva forskarutbildning och det är naturligtvis inom detta område som de största förändringarna har skett. Hötterminen 2003 hade Örebro universitet 300 doktorander i forskarutbildning, Karlstads universitet och Växjö universitet över 200 vardera. Det betyder två forskarstuderande per miljon kronor i forskningsanslag när det gäller Örebro universitet och 1,5 forskarstuderande per miljon kronor vid Karlstads och Växjö universitet, vilket är i paritet med vad de gamla etablerade universiteten redovisar.

En av de viktigaste faktorerna för ett nytt universitet är givetvis lärarkompetensen, som är grunden för en hög kvalitet i verksamheten – i grundutbildning såväl som i forskning och forskarutbildning. I detta avseende fanns före universitetsblivandet en stor skillnad mellan högskolorna i Karlstad, Växjö och Örebro å ena sidan och de etablerade universiteten med sin omfattande forskningsverksamhet å den andra. Mycket av denna skillnad finns fortfarande kvar, men andelen forskarutbildade lärare har under de gångna fem åren ökat vid de nyblivna universiteten, till drygt 40 procent vid Örebro universitet, till 35 procent vid Växjö universitet, medan andelen forskarutbildade lärare ligger kvar vid drygt 30 procent vid Karlstads universitet. Dessa andelar kan jämföras med runt 60 procent forskarutbildade lärare vid de stora universiteten.

Med en växande kompetens följer också en växande förmåga att konkurrera om forskningspengar med de sedan länge etablerade forskningsmiljöerna. Under 2003 hade de nya universiteten mellan 200 och 250 miljoner kronor i intäkter för forskning och forskarutbildning, av vilka ungefär 60 procent var direkta statsanslag och de övriga så kallade externa medel.

Särskilt intressant när det gäller kvaliteten inom forskningsverksamheten är att mäta hur stor del av dessa externa medel för forskning och forskarutbildning som har fördelats till lärosätet efter vetenskaplig prövning. År 2003 gällde att av de externa intäkterna för forskning och forskarutbildning var 44 procent av medlen till Karlstads universitet vetenskapligt prövade. För Växjö

universitet var andelen 16 procent och för Örebro universitet var andelen 57 procent. I absoluta tal handlar det om 46 miljoner i intäkter från forskningsråd, Vinnova samt offentliga och andra svenska forskningsstiftelser till Karlstads universitet, 57 miljoner av motsvarande medel till Örebro universitet och 11 miljoner kronor från Vinnova samt offentliga forskningsstiftelser till Växjö universitet.

Sammanfattningsvis framstår det som rimligt att säga att utvecklingen under den första femårsperioden ligger nära vad som kunde förväntas – och det gäller alla tre lärosätena. Men variationer finns också och positiva avvikelser från helhetsbilden kan lyftas fram för alla tre lärosätena. Örebro universitet har ökat andelen disputerade av lärare och forskare särskilt kraftigt. Växjö universitet, som har den minsta volymen i grundutbildningen av de tre nya universiteten, producerar flest magisterexamina. Karlstads universitet har varit mycket framgångsrikt hos externa forskningsfinansiärer.

Inledning

Den första januari 1999 blev högskolorna i Karlstad, Växjö och Örebro universitet enligt ett regeringsbeslut den 9 juli 1998. Regeringens beslut följde efter att Högskoleverket hade prövat ansökningar från lärosätena och förordat att Karlstad skulle bli universitet, men inte de andra två högskolorna. Regeringen gjorde en annan bedömning.

De tre nya universiteten har nu verkat i sex år. Det kan därför vara skäl att gå in i statistiken och undersöka vad som hänt under dessa år. Data omfattar framför allt perioden 1999–2003, men i vissa fall har även senare uppgifter använts. Vi vill betona att det inte handlar om en värdering av verksamheten utan om en statistisk beskrivning av hur de tre lärosätena har utvecklats under sina första år som universitet.

För att ge relief åt utvecklingen vid de tre nya universiteten gör vi vissa jämförelser med den allmänna utvecklingen inom sektorn och för andra grupper av lärosäten. Åren 1999–2003 har varit en period av expansion inom sektorn, framför allt när det gäller grundutbildningen, och det är en utveckling som gäller både nya och gamla universitet samt högskolorna.

I ett beslut om att ett lärosäte ska ges benämningen universitet är viktigt främst i ett avseende. Ett lärosäte som inte har haft rätt att anta studenter till forskarutbildning och ge doktorsexamen får när det blir universitet denna rätt, och lärosätet bestämmer självt i vilka ämnen eller inom vilka områden det ska anordna forskarutbildning. Lärosätet har därmed rätt att bedriva utbildning även på den mest kvalificerade nivån, med vad därav följer av möjligheter att utveckla forskningsverksamheten och rekrytera kvalificerade lärare och forskare.

I övrigt sker inga förändringar med automatik. Ramarna för verksamheten vid alla lärosäten bestäms i hög grad av finansieringen, som ju nästan helt och hållet är statlig. Det är riksdagens och regeringens uppdrag till lärosätena som ger denna ram och därmed även förutsättningarna för utvecklingen av grundutbildningen och forskarutbildningen. Efter universitetsbeslutet har forskningsanslagen till de nya universiteten mer än fördubblats.

Kort bakgrund

Beslutet om att ge tre högskolor universitetsstatus från den första januari 1999 var det första i sitt slag¹ sedan 1975 då Linköpings högskola blev Linköpings universitet.

”Uppgraderingen” av högskolorna i Karlstad, Växjö och Örebro till universitet skedde efter en tio år lång period av expansion och utveckling av de mindre och medelstora lärosätena. Flera nya lärosäten tillkom också under denna period.

Steget från högskola till universitet är det sista steget på den utvecklingsväg som öppnades för de mindre och medelstora lärosätena genom högskolereformen 1993. Från 1993 fick högskolor möjlighet att ansöka om rätten att ge magisterexamen i ett visst ämne. År 1995 följde möjligheten att ansöka om rätten att inrätta professorer – innan denna möjlighet blev överflödigt genom reformen av tjänstestrukturen vid universitet och högskolor den 1 januari 1999.

Efter förslag i budgetpropositionen för 1997 fattade riksdagen beslut om kriterier för att ett lärosäte av regeringen ska kunna ges benämningen universitet. Från 1999 gäller också att lärosäten kan ansöka om och prövas för rätt att examinera i forskarutbildning inom ett eller flera vetenskapsområden, det vill säga uppnå universitetsstatus inom ett vetenskapsområde.

Efter att ha fått rätt att inrätta magisterutbildning och professorer i ett antal ämnen ansökte 1998 fyra av de största lärosätena – högskolorna i Karlstad, Växjö och Örebro samt Mithögskolan – om rätt att benämnas universitet.

Som ett led i handläggningen ingick att de lärosäten som ansökte om benämningen universitet skulle prövas av Högskoleverket. Kriterierna² för att ett lärosäte ska kunna få benämningen universitet är enligt riksdagens beslut (prop. 1996/97, bet. 1996/97:UbU1, rskr 1996/97:100) att lärosätet har

- en grundutbildning och forskning som är väl etablerad och av god vetenskaplig kvalitet
- tillräcklig omfattning av grundutbildningen och utbildning inom ett antal ämnesområden
- tillräcklig omfattning av forskningsverksamheten och forskning inom ett antal ämnesområden
- goda infrastrukturella förutsättningar (bibliotek m.m.) för att bedriva grundutbildning och forskning

1 Sveriges lantbruksuniversitet bildades 1977 genom en sammanslagning av lantbrukets skolor. Detta var ett beslut av annan karaktär och detsamma kan sägas om regeringens beslut att från 1997 ge Högskolan i Luleå namnet Luleå tekniska universitet. Högskolan i Luleå hade då sedan länge bedrivit forskarutbildning inom det tekniska området.

2 Inför regeringens förslag utredde Högskoleverket frågan om benämningen universitet på uppdrag av regeringen. Uppdraget har redovisats i rapporten *Kriterier för benämningen universitet*, 1996:12, Högskoleverket.

- goda internationella kontakter inom grundutbildning och forskning
- uppfyller kraven för att självständigt inrätta professurer och utfärda doktorexamen.

Högskoleverket tillstyrkte efter sin prövning Högskolans i Karlstad framställning att benämnas universitet, men sade sig ”inte nu tillstyrka framställningen från Högskolan i Växjö, Högskolan i Örebro och Mitthögskolan att få benämnas universitet”.

Motiven för regeringen att välja en annan linje än Högskoleverket var bland annat att det ”är svårt att särskilja högskolorna i Karlstad, Växjö och Örebro vid en bedömning enligt de angivna riktlinjerna”. Regeringen framhöll också att ”Högskoleverkets beslut om vetenskapsområde för högskolorna i Växjö och Örebro (fattat av Högskoleverkets styrelse den 26 juni 1998) innebär att frågan om dessa högskolors benämning som universitet kommer i ett nytt läge i förhållande till Högskoleverkets universitetsprövning”.

Däremot fick Mitthögskolan vänta på beslutet. ”Mitthögskolans ansökan avser universitetsbenämning först år 2000. Mitthögskolan kan därför i redovisningar till regeringen komplettera sin ansökan inför ett senare beslut av regeringen. Regeringen bedömer det som troligt att Mitthögskolan genom en gynnsam utveckling av utbildning och forskning kommer att inom de närmaste åren kunna benämnas universitet.” Efter detta har Mitthögskolan fått vänta till den 1 januari 2005 på att få benämningen Mittuniversitetet.

Utgångsläget

Högskolorna i Karlstad, Växjö och Örebro var alla bland de största lärosätena utanför universitetssfären inför universitetsblivandet. Intäktsomslutningen sträckte sig från drygt 300 miljoner kronor 1998 för Högskolan i Växjö till inemot en halv miljard för Högskolan i Örebro.

	Intäkter, miljoner kr	Helårsstudenter
Lunds universitet	3 996	27 200
Uppsala universitet	3 156	18 900
Göteborgs universitet	2 986	22 400
Karolinska institutet	2 482	4 800
Kungl. Tekniska högskolan	2 215	10 400
Stockholms universitet	2 152	22 000
Umeå universitet	2 002	15 200
Linköpings universitet	1 800	14 400
Sveriges lantbruksuniversitet	1 800	3 200
Chalmers tekniska högskola	1 681	7 200
Luleå tekniska universitet	801	6 700
Handelshögskolan i Stockholm	297	1 300
Högskolan i Karlstad	409	6 900
Högskolan i Växjö	320	6 200
Högskolan i Örebro	478	7 300
Mitthögskolan	600	9 600
Mälardalens högskola	416	7 200
Lärarhögskolan i Stockholm	373	4 300
Högskolan i Kalmar	331	4 100
Malmö högskola	277	2 300
Högskolan Dalarna	272	3 700
Högskolan i Jönköping	262	4 200
Högskolan i Karlskrona/Ronneby*	262	2 400
Södertörns högskola	221	2 700
Högskolan i Gävle	221	4 000
Högskolan Kristianstad	211	3 800
Högskolan i Halmstad	211	3 700
Högskolan i Borås	196	3 200
Högskolan i Skövde	153	2 500
Högskolan i Trollhättan/Uddevalla	122	2 400
Högskolan på Gotland	77	200
Idrottshögskolan i Stockholm	46	500

* Numera Blekinge tekniska högskola

De blivande universiteten jämförda med övriga lärosäten 1998, sorterade efter intäktsstorlek per grupp. I tabellen redovisas de totala intäkterna 1998 (1998 års prisläge) samt antalet helårsstudenter. De blivande universiteten var tillsammans med Mitthögskolan alla bland de största av högskolorna.

Det betyder att de blivande universiteten var avsevärt mindre än de sedan länge etablerade universiteten, men tillsammans med Mitthögskolan³ och Mälardalens högskola var de bland de största högskolorna.

Skillnaden mellan de blivande och de etablerade universiteten var störst när det gäller volymen på forskningsverksamheten. Det visar sig i tabellen på så sätt att medan antalet studenter vid de blivande universiteten var ungefär hälften av antalet studenter vid universiteten i Umeå och Linköping, så var den totala intäktsslutningen bara en fjärdedel av de tal som gällde för universiteten i Umeå och Linköping.

Vid högskolorna i Karlstad, Växjö och Örebro var ungefär åttio procent av verksamheten under 1998 grundutbildning och bara cirka tjugo procent forskning (inklusive kostnader för forskarutbildning). Vid de stora universiteten var fördelningen ungefär femtio procent grundutbildning och femtio procent forskning och forskarutbildning.

Skillnaden i verksamhet syns också tydligt i andelen disputerade lärare. Vid de blivande universiteten var denna andel knappt trettio procent jämfört med sextio procent vid de etablerade universiteten.

Karlstad, Örebro och Växjö hade en något högre andel disputerade lärare än övriga mindre och medelstora lärosäten i genomsnitt. Ett undantag i detta avseende utgjorde dock Högskolan i Karlskrona/Ronneby (Blekinge tekniska högskola) med en andel disputerade lärare som låg klart över trettio procent.

I kvalificeringen av verksamheten via prövning för magisterexamensrätter och rätt att inrätta professurer hade de blivande universiteten också hunnit något längre än flertalet övriga högskolor. I förteckningen över vilka universitet och högskolor som har rätt att utfärda olika examina, giltig från den 29 maj 1998, hade Högskolan i Karlstad rätt att utfärda magisterexamen i tolv ämnen, Högskolan i Växjö i tolv ämnen och Högskolan i Örebro i femton ämnen. De blivande universiteten matchades dock väl av Mitthögskolan med motsvarande examensrätt i tjugo ämnen och av Mälardalens högskola med magisterexamensrätt i elva ämnen, se tabell 1 i tabellbilagan. För övriga lärosäten var antalet magisterexamensrätter betydligt lägre. (Högskoleverkets författningssamling 1998:5)

	Antal ämnen för magisterexamen	Antal yrkesexamina
Högskolan i Karlstad	12	6
Högskolan Växjö	12	5
Högskolan i Örebro	15	14

Antal examensrätter 1998. Uppgifterna avser förhållandena våren 1998 när lärosätena ansökte om att få benämnas universitet och därmed även få rätt att examinera i forskarutbildningen.

³ Eftersom rapporten handlar om förhållandena före 2005 används genomgående beteckningen Mitthögskolan och inte Mittuniversitetet.

Antalet examensrätter när det gäller yrkesexamina var sex vid Högskolan i Karlstad, fem vid Högskolan i Växjö och fjorton vid Högskolan i Örebro vid samma tidpunkt, se tabell 2 i tabellbilagan.

När lärosätena ansökte om att få benämningen universitet hade Högskoleverkets prövningar för rätt att inrätta professorer lett till rätt att inrätta professorer i sju ämnen för högskolorna i Karlstad och Växjö samt tolv ämnen för Högskolan i Örebro.

Finansieringen av verksamheten

Grundutbildningen vid universitet och högskolor är nästan helt och hållet finansierad av statliga anslag som går direkt till lärosätena och endast en liten del av intäkterna kommer från andra finansiärer.

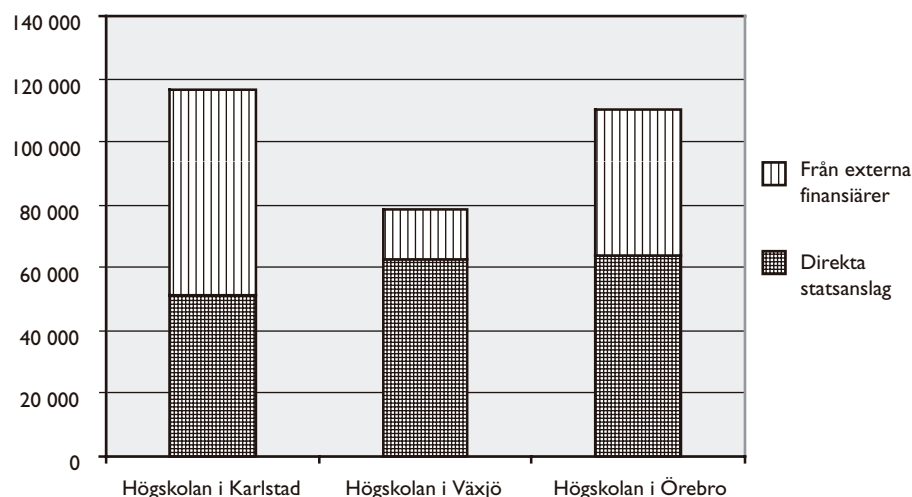
Verksamhetsgrenen forskning och forskarutbildning finansieras i genomsnitt ungefär till hälften av direkta statsanslag och ungefär lika mycket medel kommer från andra källor.

För de blivande universiteten, som för andra mindre och medelstora lärosäten med verksamheten koncentrerad till grundutbildning, svarar således de direkta statsanslagen för en mycket stor del av den totala finansieringen. Detta innebär naturligtvis också att det är riksdag och regering som till mycket stor del bestämmer de ekonomiska ramarna för verksamheten⁴. Det är framför allt när det gäller forskning som finansieringsbilden är splittrad på olika grupper av finansiärer, och det är inom detta område som det finns större möjligheter för lärosätena att genom egen aktivitet öka sina intäkter.

Under 1998 finansierades 73 procent av verksamheten vid de tre blivande universiteten av direkta statsanslag, jämfört med i genomsnitt 57 procent vid de etablerade universiteten. Högst var andelen direkta statsanslag vid Högskolan i Växjö (76 procent) och lägst vid Högskolan i Örebro (68 procent). Den relativt låga andelen vid Högskolan i Örebro beror på att de medellånga vårdutbildningarna redan under 1998 bedrevs inom lärosätet, men då på uppdrag av landstinget och därmed var landstingskommunalt finansierade.

Om jämförelsen begränsas till forskningsverksamheten är finansieringsbilden mer varierad mellan de tre lärosätena. Alla tre hade direkta statsanslag för forskning som låg på 50–60 miljoner kronor, vilket är i paritet med vad som gällde för Mitthögskolan, men betydligt mer än vad som gällde för andra mindre och medelstora lärosäten. För högskolorna i Karlstad och Örebro tillkom sedan en betydande finansiering av forskning från så kallade externa finansiärer. Högskolan i Växjö hade betydligt mindre externa medel för forskning.

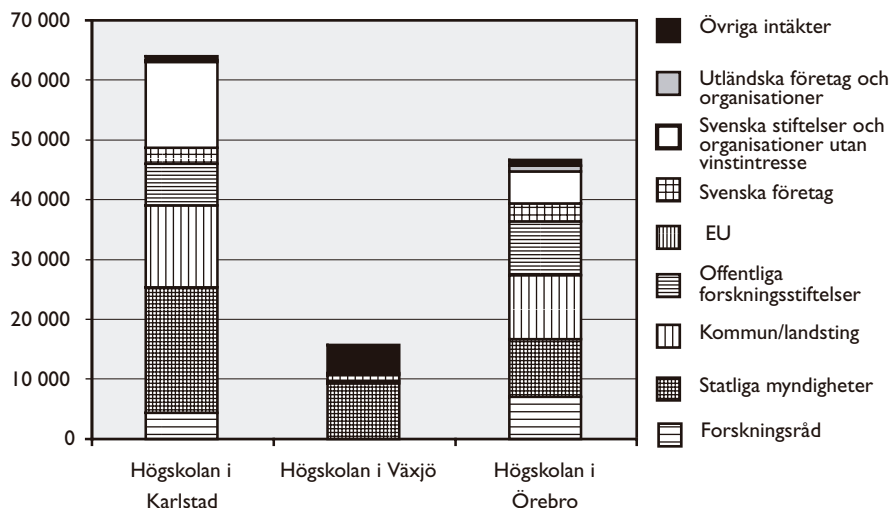
⁴ Det gäller i än högre grad än tidigare från år 2002, då staten tog över finansieringen av de medellånga vårdutbildningarna (bland annat sjuksköterskeutbildningen), som tidigare finansierades av landstingen.

Forskningssamtal kronor, 2003 års prisläge. Både Högskolan i Karlstad och Högskolan i Örebro var framgångsrika hos de externa finansierarna.

I fördelningen mellan direkta statsanslag och externa medel för forskning liknade därmed högskolorna i Karlstad och Örebro genomsnittet för universitet och högskolor, vilket var 50 procent direkta statsanslag och 50 procent externa intäkter för forskning under 1998.

En del av den externa finansieringen var medel från regionala intressenter – bland annat med syfte att stärka organisationerna som regional resurs – men betydande delar av de externa medlen vid högskolorna hade erhållits i konkurrens med andra lärosäten och efter vetenskaplig prövning⁵.

Forskningssamtal kronor, 2003 års prisläge. Vid alla tre lärosätena kom merparten av intäkterna från olika offentliga finansierare.

⁵ Som vetenskapligt prövade medel, dvs. medel där forskare har stort inflytande över fördelningen räknas här bidragsintäkter från följande finansierare: forskningsråd, offentliga forskningsstiftelser samt svenska stiftelser och organisationer utan vinstsyfte.

Vid Högskolan i Örebro bestod närmare hälften av de externa intäkterna av vetenskapligt prövade medel. Vid Högskolan i Karlstad var motsvarande andel 40 procent, medan Växjö inte alls hade några vetenskapligt prövade medel år 1998. Som jämförelse kan nämnas att vid Mitthögskolan var motsvarande andel 12 procent och vid Mälardalens högskola 36 procent.

För alla universitet och högskolor sammantagna var i genomsnitt 45 procent av de externa intäkterna för forskning och forskarutbildning vetenskapligt prövade enligt den definition som anges ovan.

Den ekonomiska ställningen

Ekonomi var god vid flertalet lärosäten 1998. Många högskolor hade fått utökade uppdrag och därmed tillväxt i resurserna under en följd av år. Endast ett fåtal lärosäten redovisade negativ kapitalförändring för året och ännu färre hade negativt balanserat kapital sedan tidigare. Här avviker Högskolan i Örebro från de andra i gruppen, med en relativt stor negativ balans (närmare 6 procent av omslutningen) vid ingången av året. En positiv kapitalförändring för året förbättrade dock högskolans ekonomiska ställning.

	Balanserad kapitalförändring	Årets kapitalförändring
Högskolan i Karlstad	46 094	-3 866
Högskolan i Växjö	17 301	22 917
Högskolan i Örebro	-27 607	7 537

Balanserad respektive årets kapitalförändring för verksamheten 1998 (tusental kronor). Högskolan i Örebro gick in i sin nya roll med ett negativt eget kapital, främst på grund av alltför stor expansion när det gällde grundutbildningen. De både övriga lärosätena hade en starkare ekonomisk ställning.

Både Örebro och Växjö klarade sina grundutbildningsuppdrag för 1998. Karlstad underpresterade något, men hade sparade prestationer som täckte underprestationen och behövde därför inte återbetala något av grundutbildningsanslaget.

Resurser i form av lärare och forskare

År 1998 hade Högskolan i Växjö, som var minst av de tre blivande universiteten, drygt 200 lärare och forskare, jämfört med 400 vid Högskolan i Karlstad och 360 vid Högskolan i Örebro. Vid de etablerade universiteten varierade antalet lärare och forskare från 430 till drygt 2 000 heltidspersoner.

	Totalt antal lärare och forskare	Varav disputerade	Andel disputerade
Högskolan i Karlstad	402	117	29 %
Högskolan i Växjö	211	62	30 %
Högskolan i Örebro	361	95	26 %

Antal (heltidsekvivalenter) lärare och forskare 1998. Andelen disputerade låg mellan 26 och 30 procent, vilket är något högre än genomsnittet vid övriga högskolor.

Den genomsnittliga andelen disputerade av lärarna och forskarna vid Sveriges universitet och högskolor år 1998 var 52 procent. Av lärarna och forskarna vid högskolorna hade i genomsnitt 27 procent disputerat. Ett undantag är ny-etablerade Södertörns högskola, där över 70 procent av lärarna och forskarna hade doktorsexamen 1998. Vid de tre nya universiteten varierade andelen disputerade mellan 26 och 30 procent. Det kan jämföras med andelen disputerade lärare och forskare vid de etablerade universiteten som i genomsnitt var 60 procent.

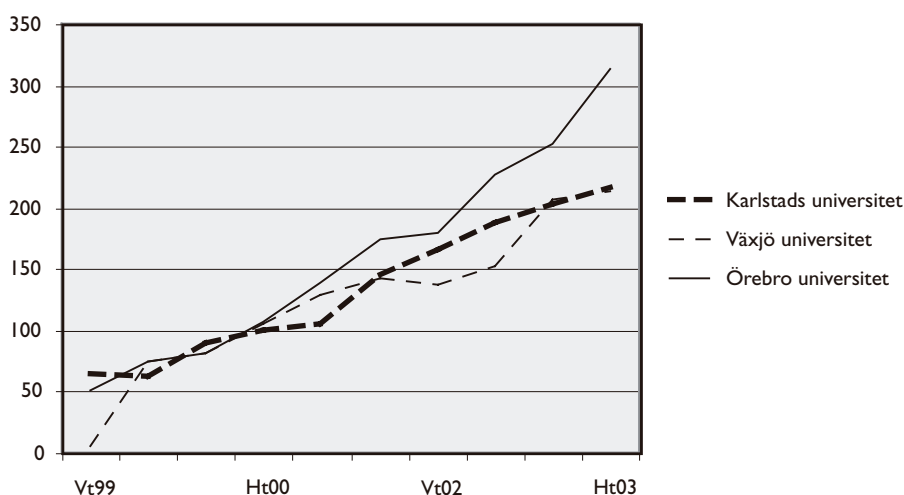
Utvecklingen fram till och med 2003

De nya universiteten har under åren efter 1998 haft en stark utveckling. Det handlar om en volymtillväxt på ungefär femtio procent under de fem första åren. Det är i paritet med utvecklingen vid andra mindre och medelstora lärosäten under perioden, men en betydligt starkare utveckling än den som de redan etablerade universiteten hade under denna period.

Intressantast är dock vad som har hänt med forskarutbildningen eftersom den är det definitiva nya i och med universitetsutnämningen. Även utvecklingen av kompetensnivån bland lärarna och utvecklingen av den mest kvalificerade nivån i grundutbildningen är frågor nära relaterade till lärosätens nyvunna status.

Forskarutbildningen

Alla tre nya universiteten har haft en stadig tillväxt i antalet forskarstuderande sedan de fick rätt att anta doktorander. Snabbast har ökningen varit vid Örebro universitet som höstterminen 2003 hade över 300 aktiva forskarstuderande. Vid Karlstads och Växjö universitet fanns drygt 200 aktiva forskarstuderande samma termin.

Antal aktiva forskarstuderande vid de nya universiteten. Utvecklingen är likartad vid Karlstads universitet och Växjö universitet, medan antalet forskarstuderande har ökat ännu kraftigare vid Örebro universitet.

Under 2004 har antalet forskarstuderande ökat ytterligare. Enligt årsredovisningarna hade Karlstads universitet 239 forskarstuderande under 2004, för Växjö universitet hade antalet forskarstuderande ökat till 250. Örebro universitet redovisar i sin årsredovisning 379 forskarstuderande för 2004.

Redan 2003 är antalet forskarstuderande relativt forskningsanslagens storlek detsamma vid de nya universiteten som vid de gamla etablerade universiteterna, det vill säga 1,5 till 2 forskarstuderande per miljon kronor i forskningsanslag. Genomsnittet för de etablerade universiteterna är 1,9 forskarstuderande per miljon kronor i direkta statsanslag.

Antal forskarstuderande per miljon kronor i forskningsanslag			
Karlstads universitet	1,5	Uppsala universitet	1,9
Växjö universitet	1,5	Lunds universitet	2,2
Örebro universitet	2,1	Göteborgs universitet	1,8
Blekinge tekniska högskola	1,4	Stockholms universitet	1,9
Högskolan i Jönköping	1,8	Umeå universitet	1,4
Högskolan i Kalmar	1,1	Linköpings universitet	2,5
Malmö högskola	0,8	Karolinska institutet	1,8
Mitthögskolan	0,5	Kungl. Tekniska högskolan	2,6
Mälardalens högskola	2,6	Chalmers tekniska högskola	2,9
		Luleå tekniska universitet	2,1
		Sveriges lantbruksuniversitet	1,0

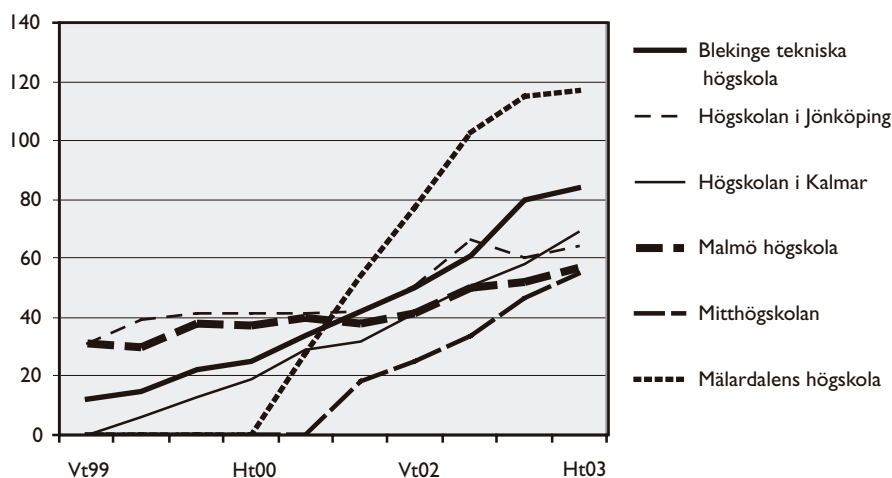
Antal forskarstuderande höstterminen 2003 i relation till lärosätets direkta statsanslag för forskning och forskarutbildning år 2003 (miljoner kronor). Genomsnittliga antalet forskarstuderande per miljon kronor forskningsanslag för etablerade universitet är 1,9. De nya universiteterna har redan nått upp till motsvarande nivå.

Antalsmässigt är dock skillnaden i antal forskarstuderande stor mellan gamla och nya universitet. Vid de gamla etablerade universiteterna fanns höstterminen 2003 i genomsnitt 1 600 aktiva forskarstuderande registrerade per lärosäte. Antalet varierar dock mycket – från lägst 489 vid Luleå tekniska universitet, till över 3 000 vid Lunds universitet.

Vid högskolorna med vetenskapsområde är antalet forskarstuderande betydligt lägre än vid de nya universiteterna. Flest antal forskarstuderande fanns år 2003 vid Mälardalens högskola, med 117 aktiva. Det bör noteras att en del i denna grupp av högskolor fick rätt att bedriva forskarutbildning först år 2001.

Ett annat mått på utvecklingen i forskarutbildningen vid de nya universiteterna ger antalet examina i förhållande till det mål för antal examina i forskarutbildningen som regeringen har satt upp. För perioden 2001–2004 var målet mellan 30 och 50 examina per lärosäte. De målen har lärosätena i samtliga fall överträffat. För Karlstads universitet är utfallet 35,5 examina (där licentiatexamen respektive doktorsexamen följd av tidigare licentiatexamen räknas som 0,5) i förhållande till det uppsatta målet 30 inom det humanistisk-samhällsvetenskapliga området och 23,5 för det tekniska vetenskapsområdet (inklusive naturvetenskap) för vilket målet var 20. Växjö universitet redovisar 32 doktors-

examina, vilket är två mer än regeringens mål som var 30. Örebro universitet redovisar 54 doktorsexamina jämfört med regeringens mål som var 40.

Aktiva forskarstuderande vid högskolor med vetenskapsområde. Mälardalens högskola, som fick rätt att anta forskarstuderande först 2001, har flest antal aktiva.

Doktorandernas försörjning

För landets doktorander som helhet är anställning som doktorand den absolut vanligaste försörjningsformen. Det är också denna försörjningsform som ökar mest. En annan vanlig försörjningsform är att doktoranden har någon annan anställning inom högskolesektorn, relaterad till utbildning eller forskning. Det kan till exempel vara en anställning som forskningsassistent vilken närmast är att jämföra med en doktorandanställning, eller anställning som adjunkt eller administratör, ofta i kombination med utbildningsbidrag. Yrkesverksamhet utanför högskolesektorn, men med anknytning till forskarutbildning, samt "övrig" finansiering är också vanligt förekommande. Övrigt inbegriper både anställning utanför högskolesektorn utan anknytning till forskarutbildningen och "egen finansiering", t.ex. privat förmögenhet, alternativt ingen finansiering.

Utbildningsbidrag och stipendier har under hela perioden finansierat närmare en femtedel av doktoranderna. Studiemedel används nästan inte alls som finansiering längre. Många doktorander har flera finansieringsformer parallellt och tillgängliga data innehåller inga uppgifter om fördelningen på olika former.

Vid Karlstads universitet hade nästan alla forskarstuderande år 1999 anställning som doktorand, eller finansierades genom annan anställning inom universitetet (eller något annat lärosäte). Fortfarande finansieras merparten av doktoranderna på samma sätt. Antalet doktorander med anställning ut-

anför sektorn, men med anknytning till forskarutbildningen, har dock ökat på senare år.

Knappt hälften av de forskarstuderande vid Växjö universitet hade 1999 anställning som doktorand, och en fjärdedel hade någon annan anställning inom universitetet (eller vid ett annat lärosäte). Det var också vanligt att doktoranderna hade utbildningsbidrag. På senare år är dock anställning som doktorand den finansieringsform som gäller för tre fjärdedelar av de forskarstuderande. Huvuddelen av övriga doktorander har antingen någon annan anställning inom universitetet eller en anställning utanför högskolesektorn med anknytning till forskarutbildningen.

Vid Örebro universitet hade 1999 nästan hälften av de forskarstuderande anställning som doktorand. Annan anställning inom lärosätet var en annan vanlig försörjningsform, medan utbildningsbidrag inte alls förekom. Höstterminen 2003 hade mindre än 40 procent av de forskarstuderande vid Örebro universitet anställning som doktorand, men det var också vanligt med annan anställning inom universitetet (eller vid annat lärosäte). En annan vanlig försörjningsform var anställning utanför sektorn, men med anknytning till forskarutbildningen. Även utbildningsbidrag var ett relativt vanligt finansieringssätt.

Finansieringsformen ”övrigt” är mindre vanlig vid de nya universiteterna; vid Växjö universitet förekommer den knappast alls.

Personalen och lärarkvalifikationerna

Vid Växjö och Örebro universitet har antalet lärare och forskare (omräknat till heltidsekvivalenter) ökat med 33 procent sedan 1999. Vid Karlstads universitet är ökningen av antalet lärare och forskare 22 procent. År 2003 uppgick därmed lärar- och forskarresurserna vid de tre nya universiteterna till mellan 375 och 530 heltidsekvivalenter.

	1999		2003		Andel disputerade av nettoökningen
	Totalt antal	Antal disputerade	Totalt antal	Antal disputerade	
Karlstads universitet	435	138	531	163	27 %
Växjö universitet	282	87	376	133	50 %
Örebro universitet	351	104	466	193	78 %
Äldre universitet	13 569	8 204	14 981	9 316	79 %
Högskolor med vetenskapsområde	1 715	489	2 336	770	45 %
Högskolor utan vetenskapsområde	1 830	520	2 705	853	38 %

Antal (heltidsekvivalenter) lärare och forskare. Kraftigaste ökningen av lärare och forskare finns vid högskolorna. Vid Örebro universitet har nästan 80 procent av nytillskottet disputerat, vilket är i paritet med vad som gäller vid de äldre etablerade universiteterna.

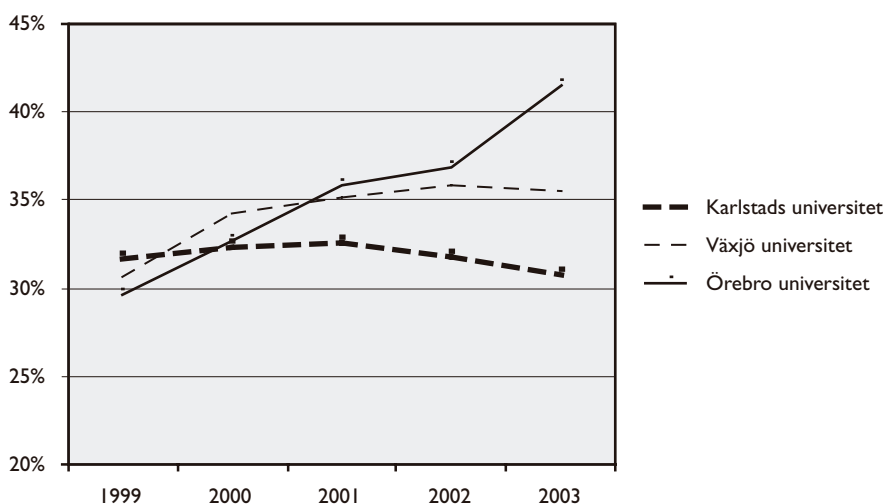
Vid de etablerade universiteten varierar antalet lärare och forskare från 566 vid Luleå tekniska universitet till över 2 100 vid Lunds universitet, se tabell 4 i tabellbilagan.

Vid alla universitet och högskolor sammantagna (inklusive konstnärliga högskolor och enskilda utbildningsanordnare) har den undervisande och forskande personalen ökat med 19 procent eller 3 500 heltidspersoner från 1999 till 2003. Merparten av ökningen har skett vid högskolorna och de nya universiteten. Störst är förändringen när det gäller antalet professorer som har ökat med 50 procent. Professorerna svarar därmed för mer än en tredjedel av den totala ökningen av den undervisande och forskande personalen under perioden⁶.

Vid de nya universiteten har antalet professorer ökat kraftigt sedan 1999, både på grund av nyrekrytering och på grund av befodringsreformen. Vid Karlstads och Växjö universitet svarar professorer för en fjärdedel av ökningen när det gäller undervisande och forskande personal och vid Örebro universitet för en tredjedel. Vid Växjö och Örebro universitet har även antalet lektorer ökat kraftigt, vilket har bidragit till att andelen disputerade lärare och forskare vid dessa lärosäten har ökat.

Vid Karlstads universitet däremot svarar adjunkterna (som sällan har doktorexamen) för över 70 procent av ökningen av den undervisande och forskande personalen.

Vid Örebro universitet har antalet lärare och forskare med doktorexamen nästan dubblats sedan 1999, vilket lett till att andelen disputerade där har ökat med hela 11 procentenheter – från 30 till 41 procent. Men det är fortfarande långt kvar till motsvarande andel vid de etablerade universiteten, som var 62 procent år 2003.

Andelen av lärare och forskare med doktorexamen vid de tre universiteten. Vid Växjö universitet har andelen disputerade lärare och forskare ökat med 5 procentenheter sedan 1999 trots en liten minskning det sista året. Vid Örebro universitet har andelen disputerade lärare och forskare ökat med 11 procentenheter under perioden, medan andelen har minskat vid Karlstads universitet.

⁶ Befodringsreformen 1999, som bl.a. innebär att lektorer kan befodrings till professor, har resulterat i en kraftig ökning av antalet professorer åren närmast efter reformen.

Andelen lärare och forskare med doktorsexamen vid Karlstads och Växjö universitet var 2003 drygt 30 respektive 35 procent. Det kan jämföras med högskolorna med vetenskapsområde, där den genomsnittliga andelen disputerade då var 33 procent och vid övriga högskolor (utom de konstnärliga) 32 procent.

Den stora ökningen av adjunkter vid Karlstads universitet förklaras delvis av att Hälsohögskolan i Värmland ingår i universitetet sedan 1999 och att Musikhögskolan Ingesund tillkom 2002. Även vid Växjö universitet inlemmades Vårdhögskolan i Växjö 1999, medan motsvarande händelse vid Örebro universitet skedde redan 1995.

Utöver personalkategorierna professor, lektor och adjunkt finns även forskarassistenter, gäst- och timplärare samt annan undervisande och forskande personal. Antalet forskarassistenter och gäst- och timplärare (i heltidsekvivalenter) var lågt vid de tre nya universiteten 1999, medan kategorin annan undervisande och forskande personal var större. Vid Karlstads universitet fanns fem forskarassistenter och vid Örebro universitet två år 1999. Växjö universitet hade inga forskarassistenter anställda då. Sedan år 2000 har det funnits några forskarassistenter anställda vid alla tre universiteten.

Intäktsutvecklingen

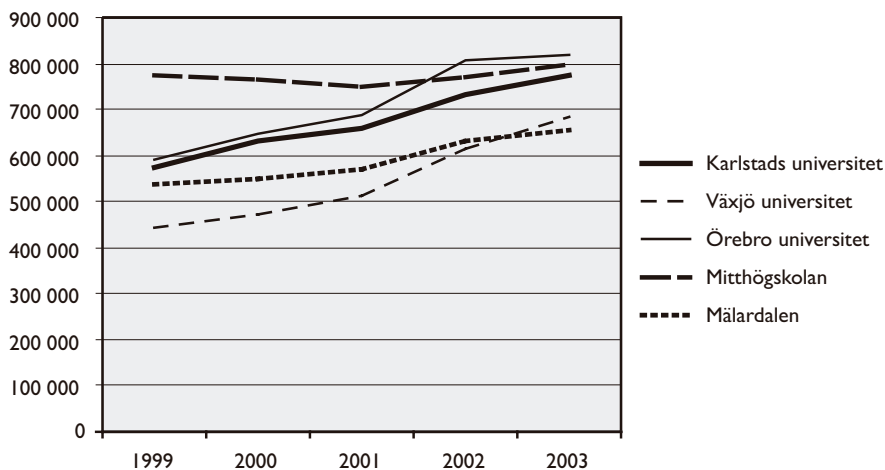
Sedan 1999 har de totala intäkterna vid Karlstads universitet, Växjö universitet och Örebro universitet tillsammans ökat med över 40 procent. Det kan jämföras med den totala intäktsökningen för universitet och högskolor under samma period, som är 12 procent⁷. Även de högskolor som runt millennieskiftet tilldelades vetenskapsområde och övriga statliga högskolor (utom de konstnärliga) har dock haft kraftiga intäktsökningar. Vid högskolorna med vetenskapsområde har intäkterna ökat med 23 procent i genomsnitt och vid högskolor utan vetenskapsområde är ökningen 32 procent. Intäktsökningen vid de etablerade universiteten under samma period är betydligt lägre, 7 procent, men motsvarar ändå närmare hälften av den totala ökningen av intäkterna i sektorn.

Omslutningen vid Växjö universitet är betydligt lägre än vid både Karlstads universitet och Örebro universitet. År 1999 utgjorde intäkterna vid Växjö universitet ungefär tre fjärdedelar av intäkterna vid Karlstads universitet respektive Örebro universitet. Skillnaden har dock minskat eftersom intäkterna vid Växjö universitet har ökat med 55 procent sedan 1999, medan intäktsökningen vid de andra två nya universiteten är 35 respektive 39 procent. Förändringarna i intäkterna för de tre nya universiteten kan jämföras med utvecklingen vid

7 Intäkterna vid de landstingskommunala vård- och hälsohögskolor som i slutet av 1990-talet inlemmades i universitet och högskolor har räknats in bland intäkterna vid det lärosäte som de kom att tillhöra.

I totalökningen om tolv procent ingår en minskning av intäkter inom verksamhetsgrenen "annan verksamhet", inom vilken endast Sveriges lantbruksuniversitet numera har verksamhet.

Mitthögskolan, där intäkterna bara har ökat marginellt (3 procent) under samma period, eller med Mälardalens högskola, som representerar genomsnittsökningen av intäkter för högskolor med vetenskapsområde.

Totala intäkter vid ett antal lärosäten 1999–2003, tusental kronor, 2003 års prisläge.
 Storleken på intäkterna vid Växjö universitet närmar sig de andra nya universiteten.

Intäkterna för grundläggande högskoleutbildning har ökat med 17 procent sedan 1999 om man ser till hela sektorn. Kraftigast har ökningen varit vid de nya universiteten och vid högskolorna utan vetenskapsområde (exklusive konstnärliga högskolor). Vid dessa två grupper av lärosäten har intäkterna för grundläggande högskoleutbildning ökat med 26 procent. Vid högskolorna med vetenskapsområde är ökningen 19 procent och vid de etablerade universiteten 12 procent.

De nya universitetens intäkter för forskning och forskarutbildning har mer än dubblats. Forskningsintäkter från så kallade externa finansiärer vid Växjö universitet förekom i liten utsträckning 1999 och deras totala forskningsintäkter var därför betydligt lägre än vid de andra två. Sedan dess har dock intäkterna vid Växjö universitet ökat kraftigt och nästan tredubblats. Vid Örebro universitet har forskningsintäkterna dubblats, medan de har ökat med knappt 80 procent vid Karlstads universitet.

Forskningsintäkterna har ökat kraftigt även vid högskolorna. Både vid högskolor med vetenskapsområde och vid övriga statliga högskolor (utom de konstnärliga) är ökningen i genomsnitt runt 60 procent. Exempelvis har forskningsintäkterna vid Mitthögskolan och Mälardalens högskola ökat med knappt 70 procent. Vid de etablerade universiteten är dock ökningen av intäkter för forskning och forskarutbildning mycket blygsam (7 procent), vilket leder till att den sammantagna ökningen av forskningsintäkter för perioden blev 11 procent.

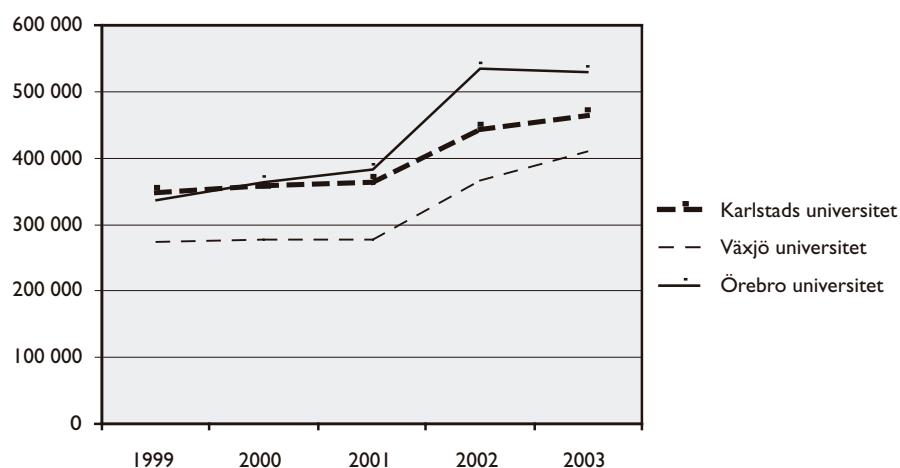
År 1999 var andelen direkta statsanslag av forskningsintäkterna 56 procent vid de nya universiteten. Denna andel, som dessutom har ökat till 61 procent,

är ovanligt hög jämfört med andra universitet och högskolor. För alla universitet och högskolor sammantagna har de direkta statsanslagens andel av forskningsintäkterna minskat från 48 till 45 procent under perioden.

Regeringens satsningar

Det totala grundutbildningsanslaget till universitet och högskolor har sedan 1999 ökat med 32 procent. Ungefär en tredjedel av ökningen (cirka 10 procentenheter) är emellertid av redovisningsteknisk natur. Medellånga vård- och omsorgsutbildningar finansierades tidigare av landstingskommunala medel, men utbildningarna förstatligades år 2002. Sedan dess ingår även dessa utbildningar i lärosätenas ordinarie grundutbildningsuppdrag och finansieras av direkta statsanslag. Det är förklaringen till att de direkta statsanslagen för universitet och högskolor ökade med hela 19 procent mellan åren 2001 och 2002.

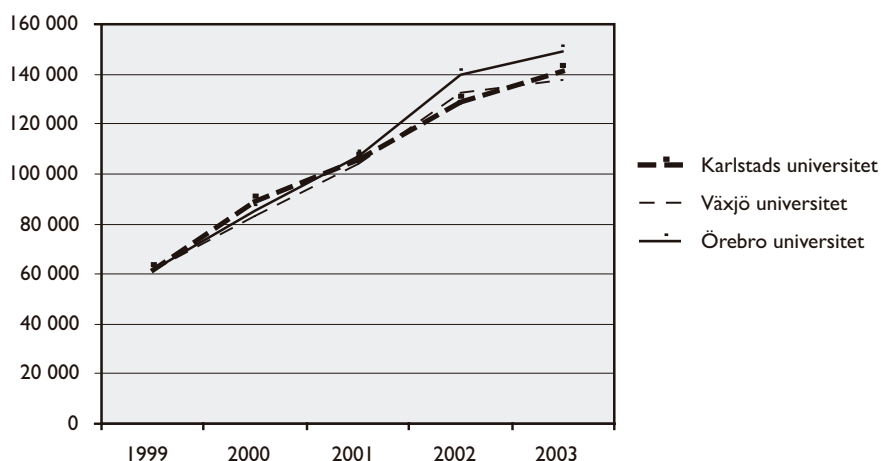
Vid de nya universiteten har de direkta statsanslagen för grundläggande högskoleutbildning ökat med mellan 34 och 57 procent sedan 1999. En stor del av ökningen skedde mellan 2001 och 2002 på grund av förstatligandet av vårdutbildningarna.

Direkta statsanslag för grundläggande högskoleutbildning, tusental kronor, 2003 års prisläge. Örebro universitet, som har särskilt omfattande vårdutbildning, fick särskilt kraftigt ökade anslag 2002, då vårdutbildningarna förstatligades.

Bortsett från förändringen av huvudmannskapet för de medellånga vårdutbildningarna har ökningen av grundutbildningsanslagen inte varit exceptionell vid de nya universiteten.

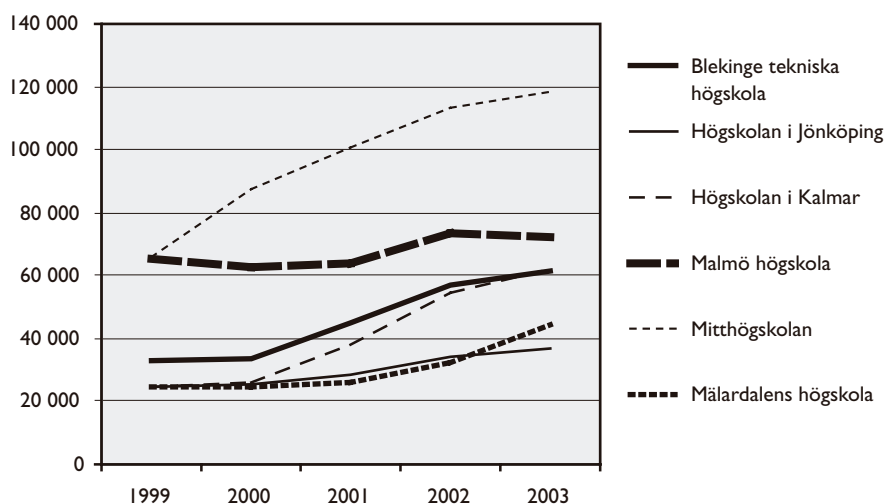
Däremot har de direkta statsanslagen för forskning och forskarutbildning till de nya universiteten sedan 1999 ökat med mellan 120 och 140 procent.

Direkta statsanslag för forskning och forskarutbildning vid de tre nya universiteten, tusental kronor, 2003 års prisläge. År 1999 var anslagen till de nya universiteten lika stora och har därefter ökat successivt ungefär lika mycket. På senare år har dock anslagen ökat något mera vid Örebro universitet än vid de andra två.

Den kraftiga ökningen av direkta statsanslag för forskning och forskarutbildning vid de nya universiteten är en satsning från regeringens sida, för att bygga upp deras forskning och forskarutbildning. Även högskolorna med vetenskapsområde och övriga högskolor har fått del av satsningen.

För alla universitet och högskolor sammantagna har de direkta statsanslagen för forskning och forskarutbildning ökat med fem procent under samma period. Den låga ökningen förklaras av att de direkta statsanslagen för de etablerade universiteten år 2003 låg kvar på samma nivå som 1999.

Direkta statsanslag för forskning och forskarutbildning vid högskolor med vetenskapsområde, tusental kronor, 2003 års prisläge. Särskilt kraftig har ökningen varit vid de tre högskolor som tilldelats vetenskapsområde under perioden. Utvecklingen vid Mitthögskolan påminner om den vid de tre nya universiteten.

Den externa finansieringen

Vid de nya universiteten har intäkterna från externa finansiärer minskat sedan 1999. Detta förklaras av förstatligandet av de medellånga vård- och omsorgsutbildningarna år 2002. Särskilt vid Örebro universitet var den verksamheten omfattande. De externa intäkterna till grundutbildning har därmed minskat med över 40 procent. Till forskning och forskarutbildning har dock intäkterna från externa finansiärer nästan dubblats.

Uppdragsutbildningen vid Växjö universitet har ökat kraftigt sedan 1999. Även Karlstads universitet har ökat sin uppdragsutbildning. Den totala utvecklingen för högskolesektorn är annorlunda – uppdragsutbildningen har minskat något under perioden. Det förhållandet gäller även vid Örebro universitet.

Universitet och högskolor ökar sina resurser för forskning och forskarutbildning genom att söka finansiering från olika typer av externa finansiärer. Det förekommer också att finansiärer kontaktar ett lärosäte och ber att få ett forskningsuppdrag utfört. En stor del av intäkterna från externa finansiärer erhålls i vetenskaplig konkurrens. År 2003 var hälften av de s.k. externa intäkterna vetenskapligt prövade⁸. De externa forskningsintäkterna kan därför i viss mening anses vara ett mått på forskningens kvalitet.

Totalt har intäkterna för forskning och forskarutbildning från externa finansiärer ökat med 1,4 miljarder kronor, eller knappt 13 procent, sedan 1999. Knappt 10 procent av ökningen har gått till de tre nya universiteten, vilket innebär en ökning om 86 procent för deras del.

Vid Karlstads universitet står olika externa finansiärer för en fjärdedel av de ökade forskningsintäkterna. De har ökat från knappt 77 miljoner kronor år 1999 till 104 miljoner 2003. En fjärdedel av dessa gäller forskningsuppdrag, varav en stor del är forskning som bedrivs på uppdrag för landstinget. Intäktsökningarna kommer främst från statliga finansiärer och offentliga forskningsstiftelser. Intäkterna från kommuner och landsting, EU samt från det privata näringslivet har minskat under perioden.

Karlstads universitet har ökat andelen intäkter från forskningsråd och också lyckats få en del bidrag från Vinnova. År 2003 var 44 procent av universitetets externa forskningsintäkter vetenskapligt prövade.

⁸ Hit räknas forskningsbidrag från forskningsråd, Vinnova, offentliga forskningsstiftelser (bildade av löntagarfondsmedel) samt svenska stiftelser och organisationer utan vinstsyfte.

Karlstads universitet	Intäkter för forskning och forskarutbildning, tusental kronor, 2003 års prisläge					Andel av forskningsintäkterna	
	1999	2000	2001	2002	2003	1999	2003
Direkta statsanslag	61 484	88 989	106 011	129 041	141 353	45 %	58 %
Forskningsråd ⁹	3 096	4 495	5 124	7 614	9 654	2 %	4 %
Vinnova	0	0	7 654	4 617	3 866	0 %	2 %
Statliga myndigheter	22 580	26 113	23 241	28 209	33 938	16 %	14 %
Kommun/landsting	19 166	18 852	17 015	13 304	15 955	14 %	6 %
EU	4 507	1 803	722	33	1 420	3 %	1 %
Svenska företag	6 616	5 825	7 462	6 406	5 715	5 %	2 %
Offentliga forskningsstiftelser	8 342	16 891	17 340	24 993	19 637	6 %	8 %
Svenska stiftelser o organisationer utan vinstsyfte	11 251	6 076	8 924	7 378	12 529	8 %	5 %
Utländska företag o organisationer	797	1 057	869	1 818	740	1 %	0 %
Övriga finansiärer	168	458	311	485	727	0 %	0 %
Summa externa medel	76 523	81 571	88 661	94 858	104 181	55 %	42 %
Totala forskningsintäkter	138 007	170 560	194 673	223 899	245 534		

Vid Växjö universitet har intäkterna för forskning och forskarutbildning nästan tredubblats under perioden. Intäkterna från externa finansiärer har ökat från 9 miljoner kronor till 69 miljoner, vilket motsvarar 44 procent av intäktsökningen. Mer än hälften kommer från statliga finansiärer, men en ovanligt stor del av intäkterna redovisas vid Växjö universitet under ”övriga finansiärer” och man vet därför inte varifrån en fjärdedel av de externa intäkterna år 2003 kommer.

Växjö universitet har inte varit framgångsrikt i kampen om forskningsrådsbidrag och har bara tillfälligt fått bidrag från de privata stiftelserna. Däremot har universitetet erhållit bidrag från de offentliga forskningsstiftelserna och det senaste året också från Vinnova. Endast 16 procent av universitetets externa intäkter för forskning och forskarutbildning var vetenskapligt prövade år 2003.

9 Forskningsråd inbegriper Vetenskapsrådet, FAS och Formas samt deras föregångare före 2001 års omorganisation av forskningsfinansieringsmyndigheterna.

Växjö universitet	Intäkter för forskning och forskarutbildning, tusental kronor, 2003 års prisvärde					Andel av forskningsintäkterna	
	1999	2000	2001	2002	2003	1999	2003
Direkta statsanslag	61 614	83 602	104 174	132 268	137 696	87 %	67 %
Forskningsråd	3 073	0	1 152	0	0	4 %	0 %
Vinnova	0	0	813	217	5 851	0 %	3 %
Statliga myndigheter	2 340	15 523	12 195	28 730	33 322	3 %	16 %
Kommun/landsting	217	3 193	1 409	1 644	1 766	0 %	1 %
EU	0	0	1 847	0	3 617	0 %	2 %
Svenska företag	353	1 179	2 884	644	1 184	0 %	1 %
Offentliga forskningsstiftelser	3 147	7 035	7 941	15 945	4 735	4 %	2 %
Svenska stiftelser och organisationer utan vinstsyfte	0	152	3 210	8 026	403	0 %	0 %
Utländska företag och organisationer	63	582	1 201	990	1 407	0 %	1 %
Övriga finansörer	0	6 535	11 879	12 182	17 001	0 %	8 %
Summa externa medel	9 194	34 199	44 530	68 378	69 286	13 %	33 %
Totala forskningsintäkter	70 808	117 801	148 704	200 646	206 982		

Intäkterna för forskning och forskarutbildning vid Örebro universitet har dubblerats under perioden. Externa finansörer står för 30 procent av intäktsökningen.

En stor del av de ökade externa intäkterna kommer från statliga finansörer. Örebro universitet har erhållit relativt stora bidrag från forskningsråd under hela perioden, och universitetet har också varit framgångsrikt hos de offentliga forskningsstiftelserna och hos privata stiftelser och organisationer utan vinstsyfte. Det innebär att år 2003 var 57 procent av universitetets externa intäkter för forskning och forskarutbildning vetenskapligt prövade medel.

Örebro universitet	Intäkter för forskning och forskarutbildning, tusental kronor, 2003 års prisläge					Andel av forskningsintäkterna	
	1999	2000	2001	2002	2003	1999	2003
Direkta statsanslag	61 743	85 690	107 047	139 631	149 426	50 %	60 %
Forskningsråd	10 411	12 672	14 354	15 954	20 102	15 %	8 %
Vinnova	0	0	1 850	4 436	812	0 %	0 %
Statliga myndigheter	13 076	21 913	16 742	20 519	33 944	18 %	14 %
Kommun/landsting	3 903	9 153	4 714	7 242	7 168	6 %	3 %
EU	1 059	64	20	1 744	210	1 %	0 %
Svenska företag	980	6 802	5 744	6 402	3 691	1 %	1 %
Offentliga forskningsstiftelser	12 279	14 435	13 345	26 491	24 457	17 %	10 %
Sv. stiftelser och org. utan vinstsyfte	4 897	4 976	10 798	10 004	11 181	7 %	4 %
Utländska företag och organisationer	444	485	300	482	646	1 %	0 %
Övriga intäkter	13 685	889	12	50	-3 052	19 %	-1 %
Summa externa medel	60 732	71 389	67 878	93 324	99 159	50 %	40 %
Totala forskningsintäkter	122 475	157 080	174 925	232 955	248 585		

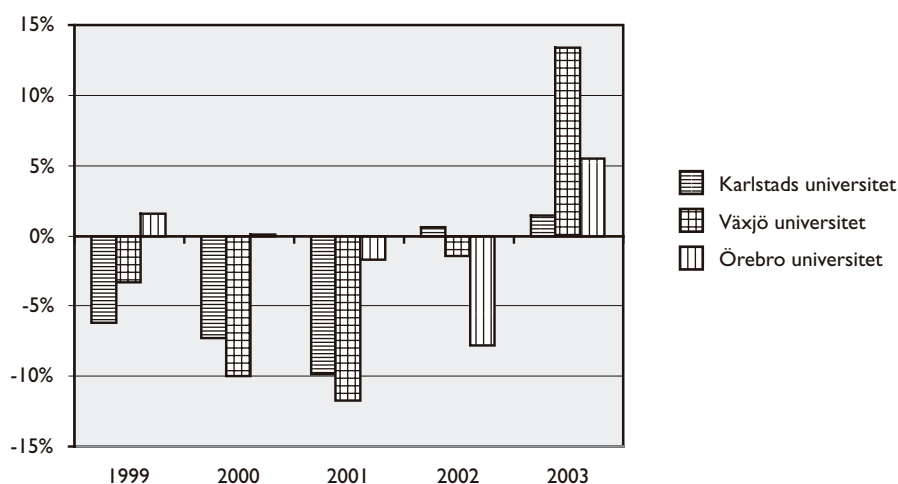
Det ekonomiska resultatet 1999–2003

De tre nya universiteterna har förhållandevis god ekonomi. Vid Örebro universitet var den ekonomiska balansen negativ det första året, men detta har vänt och alla de tre nya universiteterna uppvisar nu förhållandevis stora positiva ekonomiska balanser. För Växjö universitets del överskrider det ackumulerade kapitalet 10 procent av 2003 års intäkter.

	1999	2000	2001	2002	2003	2003 års kapitalförändring
Karlstads universitet	42 229	20 690	13 125	31 651	50 941	6 449
Växjö universitet	36 539	39 222	29 989	20 975	50 431	57 470
Örebro universitet	-20 070	4 000	46 706	66 705	103 877	-13 572

Balanserad kapitalförändring 1999–2003 samt 2003-års kapitalförändring (tusental kronor). Efter sex år som universitet har alla tre en god ekonomisk situation.

En faktor som påverkar ett lärosätes ekonomi är om det genomför hela sitt grundutbildningsuppdrag. En begränsad underprestation får inte direkt genomslag på lärosätets ekonomi eftersom det är möjligt att balansera upp till tio procent under- eller överprestation över åren. Men underprestationer över tio procent av takbeloppet leder till indragning av medel och påverkar således direkt lärosätets ekonomiska ramar.

Avvikelse från respektive lärosätets takbelopp (grundutbildningsuppdrag), procent. Både Karlstads universitet och Växjö universitet hade under de första tre åren som universitet färre studenter än vad grundutbildningsanslaget medgav.

De nya universiteten nådde sina takbelopp 2003 (och det gäller för övrigt även 2004), men så har inte skett varje år. Växjö universitet och Örebro universitet har lyckats ackumulera ett överskott på prestationer, och Karlstads universitet har de senaste åren betat av huvuddelen av sitt anslagssparande.

Utvecklingen av grundutbildningen

Mellan 1999 och 2003 ökade hela antalet helårsstudenter vid universitet och högskolor med 20 procent, från 250 600 år 1999 till 299 700 år 2003. Relativt sett störst var expansionen vid de minsta lärosätena. Vid de nya universiteten ökade antalet helårsstudenter något mer än genomsnittligt för perioden, och därmed också mer än vid de stora universiteten, men avsevärt mindre än vid de mindre lärosätena.

För de nya universiteten gäller således att tillväxten i grundutbildningen var måttlig under de första åren som nya universitet. Ökningen var något större för universiteten i Örebro och Växjö än för Karlstads universitet, se tabell 3 i tabellbilagan.

Den måttliga volymförändringen innebär naturligtvis också att förutsättningarna för större förändringar när det gäller innehållet i verksamheten är begränsade. De nya universiteten skilde sig inte på något avgörande sätt från resten av de mindre och medelstora högskolorna innan de blev universitet, och

det gör de inte heller efter de första fem åren som universitet. Andelen studenter på avancerad kursnivå är i stort sett oförändrad jämfört med tidigare. Runt fem procent av hela antalet helårstudenter vid de nya universiteten är registrerade på 80-poängsnivån. Det är ungefär i paritet med vad som gäller vid flertalet större högskolor, men betydligt lägre än vid de gamla etablerade universiteten. För dessa ligger andelen studenter på 80-poängsnivån runt tio procent.

För alla de tre nya universiteten gäller att en stor del av grundutbildningen – mellan 50 och 60 procent – avser utbildning inom humaniora och samhällsvetenskap. De tre nya universitetens utbildningsprofil är likartad i detta avseende, vilket delvis hänger samman med deras tillkomst som universitetsfilialer. Utbildningsprofilen är i detta avseende också lik de gamla, redan etablerade, universiteten.

Naturvetenskap och teknik svarar för 20–25 procent av utbildningsutbudet. Av det som återstår finns en stor del inom undervisningsområdet – cirka tio procent av hela antalet helårstudenter – och lärarutbildningen svarar för en betydligt större andel än tio procent av hela utbildningsvolymen när den ämnesutbildning som ingår i lärarutbildningen räknas in. Av alla examina vid de nya universiteten är 20–25 procent lärarexamina.

Utbildningens fördelning över de olika utbildningsområdena har förändrats relativt litet under de år som gått sedan lärosätena blev universitet. Dominansen av humaniora och samhällsvetenskap har dock minskat något, framför allt genom att undervisningsområdet och vårdområdet har ökat i omfattning.

Utbildningsområde	Karlstad		Växjö		Örebro	
	1999	2003	1999	2003	1999	2003
Humaniora och samhällsvetenskap	54	53	64	58	52	50
Naturvetenskap	15	11	16	12	7	6
Teknik	13	13	6	6	19	16
Övrigt	18	23	14	24	22	28
Totalt, procent	100	100	100	100	100	100
Antal	7 330	8 475	6 930	8 760	7 604	9 499

Helårsstudenternas fördelning över utbildningsområden 1999 och 2003. Karlstad, Växjö och Örebro har alla minst 50 procent av antalet helårsstudenter inom humaniora och samhällsvetenskap. De är på detta sätt relativt lika de sedan länge etablerade universiteten. För alla tre gäller dock att den andel som tillhör övriga områden, främst undervisningsområdet och vårdområdet, har ökat under de senaste fem åren.

Läsåret 2003/04 avlades drygt 1 400 examina vid både Karlstads och Örebro universitet, och knappt 1 200 vid Växjö universitet. Växjö hade dock det högsta antalet magisterexamina med 335 jämfört med 271 vid Karlstads universitet och 242 vid Örebro universitet.

För alla de nya universiteten har antalet examina ökat under de senaste fem åren. En ökning som framför allt avspeglar den kraftiga tillväxten i grundutbildningen under den period som föregick universitetsblivandet.

Efter 1999 har antalet yrkesexamensrätter utvidgats något vid alla tre lärosätena, men det är inga stora förändringar. Bland de viktigaste kan nämnas att Karlstads universitet har fått rätt att examinera civilingenjörer, Växjö universitet har fått rätt att examinera socionomer och Örebro universitet har fått rätt att meddela juris kandidatexamen och psykologexamen. Fortfarande gäller, på samma sätt som 1998, att Örebro universitet är bredast när det gäller antalet yrkesexamensrätter.

Utbildningsutvärderingarna

I de utvärderingar av ämnen och program som Högskoleverket genomför i det rullande sexårsprogrammet som startade 2001 är antalet påpekanden om brister i utbildningarna egentligen för få för att det ska vara möjligt att uttala sig om huruvida kvaliteten i utbildningarna skiljer sig mellan lärosäten eller mellan grupper av lärosäten. Det som är möjligt att kvantifiera är egentligen bara antalet fall där en examensrätt ifrågasatts på grund av bristande kvalitet. Detta har skett i 80 fall totalt (till och med mars 2005), vilket är ungefär tio procent av de granskade programmen, ämnena och lärosätena.

I de granskningar som har berört de nya universiteten har examensrätten ifrågasatts för två ämnen vardera vid de tre nya universiteten.

Högskoleverkets allmänna slutsatser i samband med de årliga rapporteringarna till regeringen har också varit att påpekanden om brister inte är vanligare i en lärosäteskategori än i en annan. Många påpekanden handlar helt enkelt om små miljöer och dessa finns även vid de största lärosätena, vilka har en större ämnesbredd i verksamheten.

Vad visar statistiken?

Med hjälp av statistik har vi visat utvecklingen vid de tre nya universiteten, och illustrerat utvecklingen genom jämförelser med hur andra grupper av lärosäten har utvecklats.

När de tre högskolorna utnämndes till universitet var resurserna i form av lärare och forskare störst vid Högskolan i Karlstad, som också hade mest forskningsintäkter från externa finansiärer. Högskolan i Örebro disponerade de största intäkterna, hade störst grundutbildning (flest antal helårsstudenter), inklusive flest antal examensrätter. Högskolan i Växjö var den minsta av de tre i alla avseenden, men förhållandevis många av lärarna och forskarna hade doktorexamen.

Karlstads universitet har sedan universitetsutnämningen vuxit mindre än de andra två universiteten, både intäktsmässigt och resursmässigt, i form av antal lärare och forskare. Trots det är antalet lärare och forskare fortfarande störst vid Karlstads universitet, men eftersom bara en fjärdedel av nytillskottet har doktorexamen har andelen disputerade inte ökat. Karlstads universitet har mera externa forskningsintäkter än de andra två nya universiteten och närmare hälften av de externa intäkterna är vetenskapligt prövade.

Växjö universitet är det lärosäte som i reda pengar har vuxit mest av de tre sedan 1999 – intäkterna har ökat med 55 procent. Den kraftiga ökningen beror, utöver ökade direkta statsanslag, på att universitetet tidigare knappt hade några forskningsmedel alls från externa finansiärer och nu har förhållandevis mycket så kallade externa medel. Fortfarande är dock de externa forskningsintäkterna inte vetenskapligt prövade i någon högre grad. Även volymen av lärar- och forskarresurser har ökat kraftigt. Eftersom hälften av de tillkommande lärarna och forskarna har doktorexamen har andelen disputerade ökat. Växjö universitet har också presterat flest antal magisterexamina av de tre nya universiteten. Sammanfattningsvis ger statistiken en bild av att utvecklingen vid Växjö universitet varit positiv i de flesta avseenden.

Örebro universitet har vuxit kraftigt vad gäller både intäkter och resurser i form av lärare och forskare. Tre fjärdedelar av nytillskottet av lärare och forskare har doktorexamen, vilket inneburit en kraftig höjning av andelen disputerade lärare och forskare. Örebro universitet har fortsatt att vara framgångsrikt hos externa finansiärer. De har fortfarande förhållandevis stora forskningsmedel från externa finansiärer, med en hög andel som erhållits efter vetenskaplig prövning. Utifrån den information som statistiken kan ge är Örebro universitet numera det lärosäte som mest påminner om de etablerade universiteten.

Vad gäller grundutbildningen, så är inte förändringarna lika dramatiska. Antalet helårsstudenter har sedan 1999 ökat med 25 procent vid både Växjö och Örebro universitet, vilket innebär att grundutbildningarna vid Karlstads och Växjö universitet nu är ungefär jämnstora.

Tabeller

Tabell 1: Examinationsrätt på magisternivå vid några högskolor 1998

Tabell 2: Rätt att utfärda yrkesexamina vid några högskolor 1998

Tabell 3: Intäktsutveckling och utveckling av antal helårsstudenter vid universitet och högskolor 1999–2003

Tabell 4: Andel lärare och forskare med doktorsexamen vid universitet och högskolor 1999–2003

Tabell I

	Högskolan i Karlstad	Högskolan i Växjö	Högskolan i Örebro	Mitt- högskolan	Mälardalens högskola
Engelska	x	x	x	x	x
Franska	x	x			
Historia	x	x	x	x	x
Litteraturvetenskap	x	x	x	x	x
Religionsvetenskap	x				
ADB	x				
Datateknik				x	x
Företagsekonomi	x	x	x	x	x
Kulturgeografi	x		x	x	
Nationalekonomi	x	x	x	x	
Pedagogik	x	x	x		x
Psykologi			x	x	
Socialt arbete			x	x	
Sociologi	x	x	x	x	
Statistik			x		
Statskunskap	x	x	x	x	
Matematik/ tillämpad matematik		x		x	x
Arkeologi				x	
Arkiv- och informationsvetenskap				x	
Datavetenskap		x			x
Elektroteknik			x	x	x
Informatik				x	
Kemi				x	
Kemiteknik					x
Medie- och kommuni- kationsvetenskap			x	x	
Miljövetenskap				x	
Maskinteknik				x	
Nusvenska			x		
Tyska		x			x
Antal ämnen	12	12	15	20	11

Examinationsrätt på magisternivå¹⁰ vid några högskolor 1998. Tabellen visar de högskolor som har rätt att utfärda examen inom flest ämnen. Universiteten har generell rätt att utfärda examen på magisternivå. Numera har alla högskolor utom två, samt specialhögskolorna, generell examinationsrätt på magisternivå.

10 HSV FS 1997:34, giltig från 24 november 1997

Tabell 2

Yrkesexamen	Högskolan i Karlstad	Högskolan i Växjö	Högskolan i Örebro	Mitt- högskolan	Högskolan i Kalmar
Arbetsterapeut-			x		
Barnmorske-			x	x	
Barn- o ungdomspedagogisk	x	x	x	x	x
Grundskolläraryrkes- 1-7	x	x	x	x	x
Grundskolläraryrkes- 4-9	x	x	x	x	x
Gymnasieläraryrkes-	x	x	x	x	x
Högskoleingenjörsvrkes-	x	x	x	x	x
Idrottsläraryrkes-			x		
Maskintekniker-					x
Musikläraryrkes-			x		
Sjuksköterske-			x	x	
Sjöingenjörsvrkes-					x
Sjökaptens-					x
Social omsorgsvrkes-			x	x	
Socionom-			x	x	
Specialpedagog-, inriktning dövhet/hörselskada			x		
Styrman-					x
Tandhygienist-			x		
Yrkesteknisk-	x			x	
Antal yrkesexamina	6	5	14	10	9

Rätt att utfärda examen yrkesexamina 1998 enligt HSV FS 1997:34.

Tabellen visar rätten att utfärda yrkesexamina dels vid de blivande universiteten, dels vid de högskolor som hade rätt att utfärda flest yrkesexamina. Dessutom hade Lärarhögskolan rätt att utfärda sju yrkesexamina, medan Mälardalens högskola hade rätt att utfärda fem. Övriga högskolor hade rätt att utfärda yrkesexamina inom färre ämnen än de blivande universiteten.

Tabell 3

	Intäkter 1999 miljoner kronor	Intäkter 2003 miljoner kronor	Intäkts- ökning 1999–2003	Ökning av antal helårsstudenter 1999–2003
Växjö universitet	442	685	55 %	26 %
Högskolan på Gotland	94	141	50 %	331 %
Idrottshögskolan i Stockholm	59	84	42 %	7 %
Malmö högskola	639	903	41 %	87 %
Högskolan i Gävle	338	473	40 %	21 %
Högskolan i Kalmar	420	587	40 %	43 %
Örebro universitet	590	817	39 %	25 %
Karlstads universitet*	573	775	35 %	14 %
Lärarhögskolan i Stockholm	446	602	35 %	76 %
Högskolan i Trollhättan/Uddevalla*	237	319	35 %	40 %
Högskolan i Borås	307	413	35 %	46 %
Högskolan i Halmstad	267	359	35 %	27 %
Högskolan Kristianstad	285	369	30 %	21 %
Södertörns högskola	390	503	29 %	45 %
Högskolan i Skövde	235	297	26 %	31 %
Mälardalens högskola	536	656	22 %	12 %
Högskolan i Jönköping*	456	542	19 %	24 %
Blekinge tekniska högskola	322	379	17 %	-15 %
Högskolan Dalarna	379	441	16 %	27 %
Karolinska institutet	3 083	3 552	15 %	10 %
Luleå tekniska universitet*	1 025	1 181	15 %	7 %
Umeå universitet	2 407	2 721	13 %	6 %
Göteborgs universitet	3 576	4 033	13 %	20 %
Lunds universitet	4 523	4 874	8 %	15 %
Linköpings universitet	2 234	2 403	8 %	21 %
Stockholms universitet	2 532	2 679	6 %	15 %
Mitthögskolan	775	800	3 %	-14 %
Uppsala universitet	3 790	3 899	3 %	12 %
Kungl. Tekniska högskolan	2 660	2 732	3 %	15 %
Sveriges lantbruksuniversitet	2 206	2 202	0 %	-5 %
Chalmers tekniska högskola	2 143	2 107	-2 %	19 %
Handelshögskolan i Stockholm	323	194	-40 %	4 %
Totalt	38 294	42 722	12 %	20 %

Intäktsutveckling vid universitet och högskolor 1999-2003 (2003 års prisläge), jämfört med utvecklingen av helårsstudenter samma period. Sorterat efter storlek på intäktsökning. Vid Växjö universitet har intäkterna ökat mest, och de återfinns på första plats, medan Örebro och Karlstad finns på sjunde och åttonde plats. Tittar man på utvecklingen av antalet helårsstudenter ligger Växjö och Örebro strax under genomsnittet, medan antalet vid Karlstads universitet har ökat betydligt mindre. Observera att intäktsökning och ökning av antal helårsstudenter inte har något direkt samband, eftersom intäkterna även inkluderar forskning och forskarutbildning.

* P.g.a. senare omorganisationer har verksamheten (intäkter samt helårsstudenter) år 1999 vid följande lärosäten sammanräknats:

- Luleå tekniska universitet inkluderar Vårdhögskolan i Boden,
- Karlstads universitet inkluderar Musikhögskolan Ingesund,
- Högskolan i Jönköping inkluderar Hälsohögskolan i Jönköping,
- Högskolan i Trollhättan/Uddevalla inkluderar Hälsohögskolan Väst i Vänersborg.

Tabell 4

	1999			2000			2001			2002			2003		
	Antal dispu- terade lärare/ forskare	Andel dispu- terade	Andel forskare	Antal dispu- terade lärare/ forskare	Andel dispu- terade	Andel forskare	Antal dispu- terade lärare/ forskare	Andel dispu- terade	Andel forskare	Antal dispu- terade lärare/ forskare	Andel dispu- terade	Andel forskare	Antal dispu- terade lärare/ forskare	Andel dispu- terade	Andel forskare
Riket	9 569	51,8%	51,8%	9 873	51,8%	51,0%	10 326	51,0%	51,5%	10 857	51,5%	11 574	51,5%	52,6%	
Uppsala universitet	1 148	67%	67%	1 140	67%	67%	1 171	67%	69%	1 202	69%	1 254	68%	68%	
Lund universitet	1 342	68%	68%	1 328	67%	68%	1 333	68%	68%	1 396	68%	1 474	69%	69%	
Göteborgs universitet	940	54%	54%	947	54%	54%	1 024	54%	55%	1 082	55%	1 180	57%	57%	
Stockholms universitet	836	40%	40%	854	41%	41%	873	41%	41%	897	41%	968	42%	42%	
Umeå universitet	640	49%	49%	669	50%	49%	676	49%	51%	717	51%	760	52%	52%	
Linköpings universitet	605	57%	57%	632	58%	57%	634	58%	56%	684	56%	750	60%	60%	
Karolinska institutet	738	59%	59%	787	60%	58%	770	58%	59%	796	59%	845	63%	63%	
Kungl. Tekniska högskolan	612	65%	65%	583	63%	62%	573	62%	61%	592	61%	629	63%	63%	
Chalmers tekniska högskola	442	66%	66%	473	67%	66%	465	66%	66%	470	66%	477	67%	67%	
Luleå tekniska universitet	217	47%	47%	215	43%	43%	224	43%	44%	248	44%	255	45%	45%	
Handelshögskolan i Stockholm	uppgift saknas			uppgift saknas			78	71%	76%	79	76%	75	78%	78%	
Sveriges lantbruksuniversitet	684	65%	65%	685	66%	66%	705	66%	67%	717	67%	724	68%	68%	
Karlstads universitet	138	32%	32%	141	32%	32%	144	33%	32%	158	32%	163	31%	31%	
Växjö universitet	87	31%	31%	102	34%	34%	109	35%	36%	127	36%	133	35%	35%	
Örebro universitet	104	30%	30%	120	33%	33%	146	36%	37%	162	37%	193	41%	41%	
Blekinge tekn. högskola	45	29%	29%	47	30%	30%	53	31%	33%	58	33%	58	32%	32%	
Högskolan i Jönköping	52	32%	32%	57	31%	31%	60	32%	32%	97	32%	103	32%	32%	
Högskolan i Kalmar	55	24%	24%	65	26%	26%	74	25%	26%	79	26%	96	29%	29%	
Malmö högskola	126	33%	33%	137	33%	33%	162	35%	36%	184	36%	206	35%	35%	
Mittihögskolan	111	26%	26%	121	28%	28%	131	29%	33%	150	33%	156	35%	35%	
Mälardalens högskola	100	27%	27%	109	27%	27%	126	29%	29%	129	29%	152	32%	32%	
Högskolan i Borås	49	20%	20%	53	20%	19%	58	19%	20%	64	20%	76	23%	23%	
Högskolan Dalarna	55	23%	23%	63	23%	26%	76	26%	28%	90	28%	100	30%	30%	
Högskolan på Gotland	14	80%	80%	17	76%	76%	19	55%	43%	21	48%	20	61	32%	
Högskolan i Gävle	66	27%	27%	93	33%	30%	95	30%	31%	105	31%	123	33%	33%	
Högskolan i Halmstad	52	31%	31%	64	33%	31%	63	31%	31%	68	31%	84	36%	36%	
Högskolan Kristianstad	60	27%	27%	62	28%	28%	76	30%	29%	78	29%	84	29%	29%	
Högskolan i Skövde	32	20%	20%	40	22%	22%	41	20%	19%	42	19%	49	23%	23%	
Högskolan i Trollhättan/Uddevalla	22	99	22%	39	179	21%	48	228	23%	56	246	67	261	26%	
Idrottshögskolan i Stockholm	12	37	32%	12	38	29%	13	44	38%	16	42	19	43	44%	
Läraryhögskolan i Stockholm	45	238	19%	48	252	19%	57	258	22%	63	258	72	298	24%	
Södertörns högskola	113	169	67%	144	221	65%	157	250	63%	163	272	160	269	60%	

Andel lärare och forskare med doktorsexamen vid universitet och högskolor 1999–2003, antal omräknat till heltidspersoner.

Högskoleverket är en central myndighet för frågor som rör universitet och högskolor. Verket arbetar med kvalitetsbedömningar, tillsyn, uppföljningar, utveckling av högre utbildning, utredningar och analyser, bedömning av utländsk utbildning och studieinformation.

Högskoleverkets rapportserie 2005:2 R
www.hsv.se

 HÖGSKOLEVERKET
National Agency for Higher Education